

յինք շրջան ունեցող (որացոյցներու և ժամակարգութեանց, զոր օրինակ Ամբրոսիոս՝ հերետիկոսներու սովորութենէն հեռանալու համար, և ուրիշներ ալ՝ զոր կը յիշատակէ Մարգին՝ կամ ծուլութեան և կամ տգիտութեան պատճառով: Այս կերպով նախանձախնդիր Տետրիկիոս պատուական Հայրը երբ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Առաքելոգորհայ եկեղեցւոյն՝ վերոյիշեալ բարեփոխութիւնն ըրաւ աստուածային պաշտօնը դիւրացնելու համար իր տգէտ կղերիկոսներուն: Արդեօք նո՞ր շրջան մ'էր զոր Ս. Տետրիկիոս կարգադրե՞ր էր, թէ մոռցուած կամ երեսի վրայ թողուած հին սովորութիւն մը վերականգնե՞ր էր:

Այս հարցման պատասխանելէ առաջ պիտի յիշատակենք՝ որ Նիկիոյ ժողովքէն ետքը Աղեքսանդրիոյ եկեղեցին պաշտօն յանձն առեր էր (որացոյցը կազմելու, և սահմանելու ամէն տարի Զատիկին թուականը, Բայց թշնամական գործերն արգելք եղան այս սովորութեան գործադրութեանը. որովհետեւ այլ և այլ երկիրներու եկեղեցիներ այլ ևս չկարենալով տեղեկութիւն ունենալ Աղեքսանդրիոյ մէջ սահմանեալ կանոններուն վրայ՝ իրենց կողմանէ նոր օրացոյց կը կազմէին, միշտ ամսական շրջանը լուսնական տարիէն առնելով:

Մեր ըրած հարցման դառնալով կ'ըսենք՝ որ ըստ մեր կարծեաց՝ Ս. Տետրիկիոս նկատելով իր ժամանակին տգիտութիւնը՝ փափաքած է սահմանել լուսնային պարզ օրացոյց մը, անխտիր ամենուն համար: Ինքը կը սահմանէ չորս շաբաթ ամսուան մը համար. իւրաքանչիւր ամիս 28 օրով, և տարին կ'ըլլար 336 օր. բայց արեգակնային տարին լրացնելու համար հարկ կ'ըլլար իրեն՝ ամիս մ'աւելցնել 29 օրով, և այսպէս իր կղերականները, ուրիշ չորս շաբաթ ալ պաշտօնավարելով՝ իրենց եկեղեցական պարտքը կը կատարէին՝ առանց բնաւ շուարեկու և միանգամայն արեգակնային շրջանին հետ կը համաձայնէին:

Թերեւս Ս. Տետրիկիոս բնաւ չէ մտածած ինչ որ մենք այսօր իրեն կ'ընծա-

յենք. բայց այս՝ ամենեւին իրեն նախատինք մը չէ:

Թրգմ. Հ. Ե. ՍԻՐՈՒՆ. Հ. ԳԱՐԲ. ՆԱԶԱՊԵՏԵԱՆ

Մ. ԽՄԲ. — Ահա խոստումնիս կատարեցինք, առ ի ցոյց սոյն ծրագրին վարդապետ Գրիգորիան՝ զոր վերջերս այլևս իրենց յայտկացուցած էին. (սեպ 1422), 1922 թ. 5. էջ 142),

ՀԱՅԿԱԲԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԻ ՅԻՍՈՒՍԵԱՆ

Վ. Ս. ԱՆՈԹ է բանասիրաց ազգիս՝ Յիսուսեան վարդապետն Յակօր Վիլլօտ (Jacob Villotte) որ զամս քսան և հինգ քնակեցաւ ի միջի Հայոց թէ՛ ի Պարսկաստան և թէ՛ ի Հայաստան, և ուսաւ զեզու և զբարբառ ազգիս ամենայն յաջողութեամբ, որպէս ի յայտ գայ ի Նորին երկասիրութեանց ի Հայ լեզու՝ թէ՛ տպագիր և թէ՛ ձեռագիր: Երթեման երկոտասանամեայ դեգերմանն ի ծննդավայրն իմ ի Նոր-Ջուղա, որ յԱսպահան Պարսից, ուր և ունէին Յիսուսեանց եկեղեցի՝ մի յանուն Սրբոյն Յովսեփայ՝ և որ զարդիս յաւերակս դասեալ կայ, զհետ եղև Յակօր Վիլլօտ ուսման դասական ճոխ գրականութեան մերոյ մեծաւ աշխուժիւ և եռանդեամբ, և յոյժ յաջող հանդիսացաւ յայն-

1. Եկեղեցիք և վանք Կաթօլիկաց ի Նոր-Ջուղա էին շեռագայք:

ա. Սուրբ Աւետեաց՝ շինեալ ի Դաւրեմանեանց յապարանս իւրեանց:

բ. Սուրբ Յովսեփ՝ շինեալ ի Յիսուսեանց (Societ. Jesu):

գ. Սուրբ Եղիա՝ շինեալ ի բոկոտն Կարմէլեթեանց (Carmelitani discalceati):

դ. Դոմինիկեան վանք՝ շինեալ ի Դոմինիկեանց (Domenicani):

Առաջին երեք եկեղեցիք ընդ աւերակս դառեալ կան, այլ սակայն կայ և ֆրայ ցայսօր վանքն Դոմինիկեան ի Նոր-Ջուղա: Ունէին Հովմէականք և յԱսպահան մայրաքաղաքին Պարսից վանս երիս՝ որք էին.

ա. Քափուչինի վանք (pp. Capucini) ի զաւթաբարձ:

բ. Կարմէլեթեան վանք (pp. Carmelitani discalceati) ի Գովգմիք:

գ. Օգոստինի վանք (pp. Augustiniani Lusitani) ի Լուսէյնիս, Չկան այսօր և հետք անգամ սոյն երեք վանքերէն յԱսպահան քաղաքի:

միկ՝ որպէս տեսանի ի ձեռագիր մատենէ իմեքէ՝ որ գտանի զարդիս ի մատենադարանի իմում աստ՝ գրեալ և շարադրեալ ի նոյն Յակօբայ Վարդապետէ՝ անդ ի Նոր-Ջուղա յամին 1707, յորում փայլի հայկարանութիւն նորա՝ որպէս ունին տեսանել ընթերցողը յընթացս գրութեանս ի Յառաջբանի Ձեռագրին ասէ Յակօբ Վիլլօտ՝ թէ յամին 1677 հրատարակեցաւ ի փարիզ քաղաքի պատկերազարդ մատեան մի զաղղիարէն լեզուաւ՝ զկենաց և զհրաշագործութեանց Յիսուսի Քրիստոսի, յորմէ օրինակ մի գայ հասանէ ի Նոր-Ջուղա և անկանի ի ձեռս խօջայ Մանուէլի Մարգար Սարհատեան՝ որ ի Շահրիմանեան ազնիւ տոհմէն։ Արդ որպէս յայտ է բանասիրաց ազգիս՝ հայրենակիցք իմ Շահրիմանեանք էին Հոռովակեան եկեղեցւոյ հպատակք և զօրավիզ ջատագովք և պաշտպանք՝ Յիսուսեանց՝ որք ի Նոր-Ջուղա։ Գլովով այր ջերմեռանդ և կրօնասէր իսկ՝ խօջայ Մանուէլ մեր խնդրէ ի Յակօբ Վարդապետէ ամէն զայն մատեան փարիզաւորիս ի Հայ լեզու, և ի նորին թախանձանաց զիշեալ գրէ Յիսուսեան կրօնաւորն

զայն՝ թէ՛ թարգմանութեամբ և թէ՛ յաւելմամբ իսկ յինքնէն՝ որպէս յիշատակէ հեղինակն ի Յիշատակարանի անդ Ձեռագրին։ Եւ որպէս զի երկասիրութիւն իւր կատարեալ իցէ ըստ ամենայնի՝ զետեղ Յակօբ Վարդապետ ի Ձեռագրի իւրում զամբողջ գեղեցկատիպ պատկերան, թուով մի հարիւր և երեսուն և երկու, որք գտանէին ի փարիզեան տպագրին, և այսպէս յաւարտ հանէ զգործն՝ յաւելտ տարծանակիր՝ իւրով իսկ զընթեալմամբ ի վերայ յղկեալ թղթոյ՝ ըստ օրինակի հին Ձեռագրաց, սեաւ մէլանաւ և կարմիր զլիւսագրօք, ի միջի կրկին սիւնակաց կարմիր շրջանակօք։ Ունի Ձեռագրին էջս 782 և գրեալ է պարսկական եղէգնեայ զրչաւ, յոյժ գեղեցիկ, կանոնաւոր և կիրթ զրչաւութեամբ։

Յսկզբան Ձեռագրին տեսանի ճակատ փարիզեան տպագրին՝ որ է օրինակ զայս.

Tableaux
Sacrés
De La Vie
Doctrine, Miracles
Mort, Résurrection
Et Ascension Glorieuse
de
Jesus Christ

Pour Porter Les Plus Grands
Pêcheurs à la Pénitence, & de la
Pénitence à une parfaite Sainteté.

Représentés au naturel en Cent
trente-deux figures gravées en tail-
le-douce par les plus excellents Hom-
mes de ce Siècle.

Avec des Réflexions Morales &
Instructions Chrestiennes au bas
de Chaque Planche, pour servir
d'Entretien aux Ames Dévotes et
Religieuses dans leurs Saintes Mé-
ditations & pour appliquer leurs

1. Ի Պարզեագրի Էկորտոսի կայսեր Աւարիոյ՝ որ ընդ թուով 23 ամեանն Յունիսի՝ 1699՝ որով զՇահրիմանեանն «կոմա» անուանէր, ի միջի այլոց յաւելու և զայս՝ թէ «Յորժամ մարդասիրապէս ծանեաց թէ դուք վերջ տեսանեալ կոմս Տուսխարադու և Ջուղայո» ոչ միայն ցեղեալ էք ի հնագոյն Շահրիմանեան Տոհմէն, այլ և Նախնիքն, և Պապուքն Չեր, և թէ դուք ամենամեծ գովութեամբ արարեալ էք զպաշտապոյն զանազան զօրծն, և զգերագոյն զօրութիւնս, մանաւանդ ի տարածանել զկաթողիկէ Հաւատն ի միջի յայտնագոյն վառելից կենաց, սպասելով զյոյով ինչս և զբարիս, և զարիւն ևս հեղով, ամենեկն արժանի ճամարեաց, զի դուք ոչ միայն զվերջիշեալ Նախնեաց Չերոց պաշտապօրծութեանց Հանդերձ անձակակն և փառաւոր յիշատակաւ Անուան Չերոյ առջիք ի Մէնջ գմիւռ մնացաւան վկայութիւն, այլ և ի համարժանիս պատուոց և մեծութեանց աստիճանս, իբր դուք ինքնին յանձնեցեալք Չեր յատուկ զօրութեանց և արդեանց, ի ձեռն Մեր բարձրաւթիք, որով ապագայից Չերոց և այլոց ևս հաւատարմիմ հնազանդիւնց Մերոց՝ մեծագոյն օրինակ, և ի Մէնջ իրեն տաքի վան արժանապէս ստանալոյ, և ընդգրկելոյ զայսպիսի բանս արժանութեան».

pensées sur le Sujet des Sermons
& Exhortation de toute l'Année.

A PARIS

Chez Jean-Baptiste Loyson, au
Palais, devant la Sainte Chapelle,
à la Croix d'Or.

M. DC. LXXXII.

Avec Approbation des Docteurs.

Իսկ Հայերէն ճակատն (Title-page)
է այսպէս.

Նկարունը Սրբազանք

Կենաց

Վարդապետութեան հրաշագործութեանց

Մահուան Յարութեան

Իւ փառուոր Համբարձման

Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Առ ի զարթուցանել զմեղաւորս յա-
պաշխարութիւն, և յապաշխարութեանէ ա-
ռաջ ածել զնոսա ի կատարեալ սրբութիւն:

Թորինեցեալ, ՂԼԲ. վայելչահիւս պատ-
կերօք, ճարտարութեամբ հմտագոյն ար-
հեստարարաց ժամանակիս այսորիկ:

Յաւելան ի ներքոյ իւրաքանչիւրոյ պատ-
կերին խոկմունք վարդապետականք ի քրիս-
տոնէական ուսմունքն ի պէտս ջերմեանդ
և բարեկրօն հոգւոց և ի նիւթ մտածա-
կան աղօթից նոցա:

Շարագրեալ յումենէ Յակոբ-Վարդա-
պետէ, ի կարգէ յիսուսեանց. ի փառս մե-
ծագոյնս Աստուծոյ:

Յառաջարան ձեռագրին է ըստ հետա-
զայ օրինակի.

Առ ըմբերցող

Ներսիսն ամբ հմ յորմէ հետէ յաշխարհամամա
փարէս քաղաքէն ածաւ ի լոյս զիրք մի մակա-
գրեալ Պատմութիւն Կենաց և Մահու Տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի, զեղեցիկահիւս պատկերօք յօրի-
մեցեալ, սնծաւ ուրախութեամբ և ընդարձակու-
թեամբ սրտի զգիրքն զայն ընկալամ համօրէն
քրիստոնեայնք, քայց յաւէտ հայոց ազգն, որ ունի
առեալ յԱստուծոյ զայն յատուկ և սեպհակամ
շմորնն զի կարի և յոյժ հրճուի ըմբերցմամբ
սրբոյ աւետարանին, քայց վասն այնորիկ զի
դոյզ իմչ օգնէր մոցա զուարճանալ տեսութեամբ
լոկ և համերց պատկերաց աւետարանին, և ոչ
ունիլ մոցա զպարզ իմացումն, ես շարժեալ և
զարթուցեալ ջերմեանդ սիրովմ զոր զայնքամ
ամամ ունիմ առ լուսաւորչին որդիսն, ի ստէպ
խմղբոյ բարեպաշտի թօչա Մանուէլին յազնուա-
կամէ և տիեզիարայւր տոհմէ ուղղադասամ Սար-
հատեանց, որ յոյժ ճշտիւ և թախամծանօք պա-
հանջէր յիմէն, զի վասն հասարակ օգտի Արամեան
ազգին, զմեկնութիւն սրբոյ աւետարանին ածից
ի լոյս. զբոլուն արկի ի միկնութիւն պատկերաց
այնոցիկ և մեծ ողորմութեամբ Աստուծոյ զգործն
համի ի գլուխ. դու ով սիրելի ըմբերցող դիւրա-
սիրտ վայելեալ զամուշարմատ պտուղն բազմամեայ
աշխատամաց իմոց, և զիս յիշեալ ի քո սուրբ
աղօթսդ:

Յ-Ի-Բ Վ-Է-Դ-Կ

Կան երկու Յիշատակարանք ի վերջ
ձեռագրին, յորոց առաջինն է հետագայդ.

Բայց ի ծայրագունէ զազաթէ ամտի մեծու-
թեանց քոց, ով ամենասրբունի մարիամ. զարձո՛
առ մեզ զգթնածոր աշտը, դու որ կոչիս և ես իսկ
ողորմութեանց մայրն, տապանակ մերոյ ուխտի,
ընկալ զմեզ ի մերքոյ թևոց քոց, զի հեղձամուղծ
մի լինիցիմք ի մերկամբոս ծոպում աշխարհիս.
երկմածիզ ծիածան երևեցող զամմծ քո յասպի-
ցածուցանել զբարկութիւն ամենազատիմ Աստու-
ծոյ որ մայր ես ամենեցուն և զասն ամենեցուն լեւ
բարեխօս առ տեւ և որոց սիրտքն առ այլ ինչ
ոչ գիտեմք քայց միայն առ փառս Աստուծոյ.
Խմղբեա դու յԱստուծոյ զի յամենայնի կատա-
րեաց զիզմն սրտից մոցա. ուրեմն բարեխօսու-
թեամբ քով սփռեսցի ըմդ աշխարհ ըմդ ամենայն
զերիստոսի քրկարար հաւատ, արծառնացեալ փայ-
լեսցի յամենայն տեղիս որդւոյդ զիւհաճալած իսչն,
խլեսցիմ արմատաքի յազաբակէ տանուտեանն
ամենայն որոմունք հերձուածողութեանց, ի բաց
արա ի սահմանաց քրիստոնէից զարհուլիք պա-
տերազմաց, և ի մէջ մոցա հաստատեա զիւղա-
ղութիւն. քն գտանիցեն հիւանդ զատողութիւն.
սզաւորք զմիւթարուութիւն, ուղևորք զբարի մա-

մապարհ, այլ կոծեայք զմաւահամգիստ, մեղաւորք զթողութիւն, մնջեցեայք զարքայութիւն:

Հայեանց զթողութեան աչօքդ ի տառապեայ ազգմ հայոց, և որք ի մոցամէ ճշմարտասիրութեամբ ըմթիեցցեմ զգիրքս զայս, լուսաւորեա՛մ դու զվիտս մոցա սնամաշել զճշմարտութիւն և զսիրտս մոցա համոզեա՛մ ճշմարտութեան հմազամբիլ, ամձեռնեալ լիցիք քեզ մամաւամբ քո հաւատարիմ ծառայ մամուլէ ամուսն ի բարեբարոյ տոհմէ ուղղադաւան սարհատեանց՝, պահե՛մ զմա, մորա տարբ և ամիմայն ըմտանծօք հանդերձ. և որովհետեւ աստուածպաշտութիւն մորա եղև իմծ առիթ և պատճառ զայս մեկնազիրս շարադրելոյ, զբարի մախանծ մորա մի թողցես առանց վարձու, աղբիւրացոյ ի վերայ մորա և ի վերայ որդւոց մորա և ի վերայ ամենայն ազգականաց մորա զյորդա, հոս ծորանս օրհնութեանց քոց, երկրաւորաց և երկմաւորաց, տուր մոցա զվանառ յաշողական, շնորհեա մոցա զերկար կեանսմ, տուր մոցա ամփոքր վարիլ զաւուրս իւրեանց խաղաղութեամբ և ի վաղճամի հաղորդ լինել փառաց արքայութեան և ընդ քեզ փառաւորել զորդիդ քո ընդ հօր և ընդ հոգւոյն սրբոյ, յաւիտեանս յաւիտեանց, ամէն եղիցի:

Յաւարտեցաւ զգիրքս՝ այս յամի Տեառն Ռէժէ, յունիսի ամսոյն ԽԹ, ի փառս Աստուծոյ, և ի պէտս ճշմարտասիրաց հայկազունեաց, Տէր յաւիտեանց, և ըմթիցցուց արօթիկսցէ վասն իմ մեղաւորիս:

1. Աղայ Եւսեբիան Նախաձայր տոհմիս ունէր երկու որդիս Սարգստ և Զարգարէ, Սարգար ունէր երկու որդիս: Մարգար, Միքայէլ և Մուրատ: Մարգարայ որդին էր առն Խօջայ Մանուէլ՝ բարեկամ Յակօբայ Գիտունեան վարդապետէ: Եւսեբիան տոհմիս էր Աղայ Մուրատ՝ որ եկն ի Զուգա յամին 1605, և ունէր որդիս երկուս՝ Եւսեբիան և Եւգար, Ըստ աւանդութեան Եւսեբիան նահապէս էին Մաքսորդէ Հայ Նախարարաց՝ զորմէ ունիմ զբէլ այլ իմ առթիւս:

2. Զարգարէն և Գակօր վարդապետ ի մէջի այլոց՝ և շնանեալ մատենից ի Հայ լեզու:

ա. «Մեկնութիւն դատաւութեան ուղղափառի հաւատոյ: Եւսեբիան ի Գակօր վարդապետէ ի Կարգէն Գիտունեան, յամի տեան 1711»: Տպագրեալ ի Հոռփմ:

բ. «Պատմազրութիւն կաթողիկոսաց և Թաղաւորաց Հայոց»: Եւսեբիան ի Գակօր վարդապետէ ի Կարգէն Գիտունեան, և տպեցեալ Խարճիւց և Հոգաւարմութեան տեան Արտիսէն արձ - Կաթողիկոսի Կոստան զԿաթողիկոսի, 1713, Սեպտեմբեր 30, ի Վենետիկ, ի տպարանի Անտոնիոսի Պոնթիլի»:

գ. «Զօրք խոհանոց յաղազ յաւիտեանականութեան»: Եւսեբիան ի Գակօր վարդապետէ ի Կարգէն Գիտունեանց: Ի Հոռփ, ի տպարանի սուրբ Ժորճեայն, յամի տեան Ռէժէփ:

Իսկ երկրորդ Յիշատակարանն, յորում գտանի ազգաբանութիւն Խօջայ Մանուէլի Շահրիմանեան՝ ունի որինակ զայս:

«Արհմութիւն, գոհութիւն, պատիւ փառք և երկրպագութիւն երրորդական ամձմարտութեան և եզական աստուածութեան, և մի ըմութեան, զուգահաւասար տէրութեան և զուգակշիռ համապատուութեան, միաչափ զօրութեան, և հաւատաւոր մերգործութեան, որոյ ոչ սկիզբմ աւուրեալ և ոչ յաւիտեան ժամանակաց, որում ոչ հասանի չափ և որակ, թիւ և քանակ, քանզի իմքմ է արարիչ աւուրց ժամանակաց, դարուց և յաւիտեանց, զոյացոյթութեանց և պատահմանց, երեկեանց և անյայտից, մի պատճառ ամենեցուն, Հայր և որդի և սուրբ հոգի, երրորդութիւն ամբաժամելի, և միութիւն անշփոթելի, ի միութեանմ բաժանեալ և ի բաժանմամբ միատրեալ, Ամհասանելի, անմամալելի, ամհետազօտելի, ամտեղի, ամուր, ամվարափակ, ամուրեք քմձիլ ամենայնի, և հաստ ամենեանի, ամմատչելի հիւսար, և ամընդմիջիլ մեծաւոր, տեսօղ զործոց ամգործելեան, և զմեօղ սրտից և երկիւմամաց, վերակացու ամենեցուն և ոստիկան ճշմարտապէս, դատաւոր ամենեցուն և հատուցանող արժամապէս՝ բոտ արեւքամչիւր զործոց արդարութեամբ, զերագոյն աստուածութիւնմ և գիրական տէրութիւնմ, անլուիլի փառաբանութիւն, և անվճար գոհաբանութեան ամենասուրբ երրորդութիւնմ, անսպառ յաւանքի, և անպայման կէտահարութեամբ, ամէն և եղիցի:

Արդ աղայնմ զպատահողոյն աստուածաբան և լուսազարդ պատկերացոյց և աւետարանապատու տառիս, յիշել ի Զրիստոս աղբիւսնմ զպայապատ և զազմիւ ծառայմ Զրիստոսի Գարոն Մամուլէյն սարհատեան, որ յոյժ սիրով և ըղձափափազ սրտիւ անամեցել և մակագրել ետ զգիրս աստուածունակս, ի լուսաւորութեան մտաց իրոց, և ըմթիցցումս ապագայից եկելոց, քանզի բազում թախանձանոց հարկեալ եղև վարդապետի ուսմմ թախանձանոց և ի բաց հոգեալ զվշտաշատ վարամուտ իւրոց բանից և գործոցմ, և եկից զպափազ սրտի մորա և սկսաւ մեկնել ի հայ բարբառ և լեզու զպատկերացոյց աստուածապատու՝ բանից ճիւղմ, յոյժ խոհմ և համեար բանից, մի միայն զգրեանսմ ի գաղափարի ամբ, այլ և պատշաճմ և գաղափարմ եկից, ուղիղ իմացմամբ վարդապետաց և ըմթիցցողաց, և պայծառացոյց, յիշատակ բարի թողեալ հիտազայ եկիցից հզարաց, որում տէր հատուցել զվարճ փոխարինացմ ամէն:

Հանել յիշատակ Բարեպաշտիկ և ի հաւատով ծնողացմ իրոց, Խօջայ Մարգարիմ և զմանուգեան մօրմ իւրոյ երկիւրեանաւոր Թագուհոյն, զոր համգիպողացը սիրելեանց, յիշել աղայնմ ի Զրիստոս

յոյսմ քմտից, ամէժ. Արդ կրկնարանկով աղերսով զի ամենայն յօժարամտակամ բամբուք յիշեսցիք ի մարքափայլ յաղօթս ձեր, զքաջուշիմ Գարոն Մանուէլէմ, և զհարազատ բարեփոխիմ հղարայրն իւր Գարոն Աստուածատուրն և զժրագլխաց քորքն իւր զհոսփառնէմ և զխնամտաւորն, ման համգուցելոյն ի Բրիտտոս Զերեղայմ զոր ի տիս մամկական հարսնութեան փոխեցաւ՝ որոց լիցի այցելութիւն ի տէր ամէժ.

Դարձեալ յիշեսցիք ի Բրիտտոս զհաստարիմ ծառայմ Բրիտտոսի Գարոն Մանուէլէմ և զմորարողորդ և Բրիտտոսի զօրացեալ զորդիմ՝ իւր Գարոն Աղէքսանդրն և զքաղցրատես բարգաւաճեալ դուստրն իւր Մայլարն և զհամեստ զամուսնիմ իւր Շահգաւաթն և այլ ամենայն արեսմ մերձաւորսն իւր՝ զորոց Տէր տացէ կեանս իր.

կայնս և խաղաղակամս, ամէժ. Յամի զեմարարիմ մերոյ որ յաշխարհի՝ Ռէժէ և ըստ թուոյ հայկական տոհմիս, Ռժժ Զ. յամենամ յումիսի իշէ, զրեալ եղև ի զամս արքայամեհտ, և ի քաղաքս թագաւորակամ. ի զորոց շուր կոչեցեալ որ այժմ ասի ասպահան, ի հայրնապետութեան հայոց սըրբաւոր Տէրն Աղէքսանդրի երեցս երջանիկ հայրնապետի, և ի զիտապետութեան յերկրիս պարսկականի Տէրն Մուխեմեդի աստուածաբան վարդապետի, արքայիսկողոպոսի ի զեօղաքաղաքիս Նոր Զուղայու, ի ժամանակն թագաւորութեան պարսից Շահսուլթան յուսէմի, խոհմ և քաղցրատես արքայի, յորոց լիցի կեանք երկայն, և զի քաղցրակամ հայիսցիմ ի վրայ ժողովրդեանս իւրեանց, բարի հովանաւորութեամբ, թէ՛ հոգեմը և թէ մարմնաւոր վերակացութեամբ. Ամէժ.

(Շարումակիկ)

ՄԵՐՈՎԵՐ Գ. ՍԵՐԵՆՏ

1. Մի յորդոց սոյն Խոջայ Մանուէլի, Սարհադ անուն, ծնեալ ի Դոր — Զուգ յամին 1710, զբաւեցաւ ի կենաց՝ աստ ի կուլակթա յամին 1738 ի ծաղիկ հասակի 28 ամաց, և չերիմ նորա տեսնի ցալսոր ի վանս կաթողիկաց՝ որ առ երի Դաւաթիթայ սուրբ եկեղեցոյն մերոյ, ունեւով երկուզու տապանադիր ի Հայ և ի Լատին:

Հայ տապանադիրն է օրինակ զայս:

Աստ ամենօրն ի տապանի
Մարմին ունեմ բարեպաշտ
Որոյ անուն Սարհադ կաշի
Որդի էր սա Մանուէլի
Ազգ զուլ Ջուղայցի
Եւ ի տունն Շէրմանի
Ի աշխարհէս սա փոխարի
Կսկիծ թողեալ իւրոյ տոհմ
Եւ ի թիւն Ռժժ Զ Եւ

Իսկ Լատին տապանադիրն է այսպէս.

Tristes hic jacent exuviae Emmanuelis Sarhad natione Armeni, ex illustri Xerimanorum stirpe in Persia oriundi sed vera fide (quam ad obitum usque integre servavit) magis Laudandi, licet aetatis flore, vigesimo scilicet octavo, Raptus fuerit, attamen consummatus in brevi explevit tempora multa, placita enim erat Deo anima illius propter hoc proparavit educere illum de medio iniquitatum: aeternitatis laurea cum coronatus mortem oppetiit die nona Martii 1738.

Ի սոյն վանս կաթողիկաց գտանք ի այլ չերիմք պայազատ Շահրիմանեանց՝ Հայ և Լատին արժանազուրութեամբ՝ զորս ունեմ հրատարակել ի մտոյ ի Պատմութեան Շահրիմանեան ազնիւ տունն, որք փայլեցան ի փայլեցանք զագն՝ յասպարիզին վաճառականութեան ի կուլակթա ի Մարգար, ի Վենիսի, ի Լիվօնոս և յայլ քաղաքս Եւրոպոյ՝ յընթացս 17րդ և 18րդ դարուն:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ :: ::

:: :: :: :: ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(L'ARMÉNIE AU POINT DE VUE ÉCONOMIQUE)

Թէ՛ ինքիմէջ և թէ՛ ներկայ ժամանակիս պարագաներուն նկատմամբ՝ շատ օգտակար գիրք մ'է, ինչ որ Պարխի մէջ այս տարի հրատարակեալ է Հայ Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը: Այս պատուական երկասիրութեան մէջ՝ որ ինքնաբերական է, և շատ պատուաբեր Հրատարակողն է, և շատ համառօտ և ընդհանուր հայեացք մը տալու Հայաստանի պատմական և աշխարհագրական մասին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերս, կ'անցնին Հրատարակչները պաշտօնական և կիսապաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն՝ աշխատանքներով ցուցադրելու Հայաստանի հանային և ջրային հարստութիւններն և անոնցմէ որքան օգուտ քաղելու կարելիութիւնը և յետոյ մէջ զբերեն ներկայիս Հայաստանի մէջ զեռնդուած երկաթուղիներն և երկրագործական զարգացման աստիճանը: Հատորին վերջը գետեղեր են առանձին ցուցակներով — ա. Երեւանի նա.